

Spil på kønnet, køn i spil

(vores oprindelige overskrift: Kønspolitisk teater, drag kings og lapdance- glimt fra seminaret Køn i spil)

AF TRINE PORRET RANDAHL LARSEN OG ANNE KATRINE HUMMELGAARD

- - Svenskerne betragter danskerne som stenaldermennesker, når det kommer til feminisme, feministisk teater og queer-teater strategier!
- - Men hvad er feminisme, feministisk teater og queer-teaterstrategier?
- - Og har svenskerne ret? Har vi slet ikke et nævneværdigt kønspolitisk teater i Danmark ?

Hvad er feminisme?

På seminaret Køn i spil blev det tydeligt, at Sverige er nået langt i deres feminisme debat. Tilsyneladende meget længere end vi er i Danmark. Vores tidligere ligestillingsminister Henriette Kjær vil ikke kalde sig feminist og mener, at vi har ligestilling i Danmark. Derimod har den svenske statsminister Göran Persson ingen problemer med at kalde sig feminist. Denne forskel skyldes måske den fremherskende tendens i Danmark til at forbinde feminisme med lugten af brændte bh'er og mandehad. Vi mangler en aktualisering af feminismen i Danmark, der kan forbedre dens image og vise, at den utvivlsomt er tiltrækkende for både mænd og kvinder.

Den amerikanske professor i teater (ved the Graduate Center of the City University of New York) David Savran giver i et foredrag på seminaret et kort rids af de forskellige former for feminisme: liberal feminisme, radikal feminisme, kulturel feminisme, essentialistisk feminisme og den form for feminisme, der ser det biologiske og det sociale køn (genus) som sociale konstruktioner. Sidstnævnte form for feminisme er interessant og givende, fordi den åbner op for en diskussion af kønsopfattelser. Dermed indebærer den et frigørende perspektiv for alle de mænd og kvinder, der ikke tror på en fastlåst opfattelse af kønsidentiteten, men at den er afhængig af sociale, historiske og kulturelle forhold. Det er denne feminisme, der er mest fremherskende på seminaret.

Hvad er feministisk teater?

Et eksempel på feministisk scenetrylleri er den Nordiske Teatergruppe SubFraus forestilling *This is not my body*, der udfordrer den traditionelle opfattelse af det alment accepterede syn på kvindeskroppen som objekt for det mandlige begær. *THIS IS NOT MY BODY* høres i mørket som en kropsløs stemme i starten af forestillingen, og står som skrift på fire nøgne kvindeskroppe i slutningen, efter at de som mænd – drag kings - har lagt det overvejende kvindelige publikum ned ved hjælp af selvved mandlig charme og underliggende kvindelig ironi.

Den eneste skuespiller iscenesat som kvinde er gravid, og på hendes store mave står: IT 'S A BOY. Den gravide kvinde er tavs i de sekunder på scenen, hvor hun henter pizza til mændene og lytter til deres sange og snak. Vi ser således to traditionelle og stille kvinderoletter i spil, kvinden er tydeligvis iscenesat som en mands kvinde og en søns moder (fostret er en dreng), men hun er i lighed med de nøgne kvindeskroppe, der bærer skriften *THIS IS NOT MY BODY*, også noget andet. For når kvindeskroppen ikke er kvindens krop, hvem tilhører den så? I forestillingen antydes det, at den er konstrueret som et produkt, der kan tiltrække det mandlige begær, at den kvindelige seksualitet og det kvindelige køn er konstruktioner. De nøgne kroppe står derfor ikke længere i et tilhørsforhold til deres ejere, men til konceptet "det mandlige begær". Ved at pege på dette åbner SubFrau op for en ny opfattelse af kvindens og mandens krop/sexualitet.

Mangler vi i det danske teater lignende kunstneriske åbninger ind til nye opfattelser af kvinde- og mandekønnet?

Hvad er queer?

Vi var mange danske studerende på seminaret, der troede, at queer blot var et synonym for en homoseksuel livsstil. Vi blev klogere. I Sverige er man omvendt nået så langt, at man nu er begyndt at kritisere queerbevægelsen for at blive for kommerciel og mainstream, af disse grunde er postqueer opstået.

Igennem hele seminaret kommer der flere bud på den komplekse størrelse "queer". Genusforsker Tiina Rosenberg fra Stockholms Universitet pointerer, at queer er en position udenfor de heteronormative strukturer. Heteronormativitet er den heteroseksuelle binære struktur (mand-kvinde), der dominerer vores samfund og tankesæt. Fx den opfattelse af parterne i et homoseksuelt forhold enten må være "manden" eller "kvinden". Queer peger kontinuerligt på den herskende heteronormativitet og søger at ændre denne. Målet er en lige forståelse og accept af mange flere parallelt eksisterende køns kategorier - i håbet om færre normative udelukkelse.

Queer-teater strategier

Queer teori har rødder i lesbisk feministisk teori og Gay Studies, og står i tæt forbindelse med det politisk aktivistiske miljø. Den svenske drag og performanceartist Lina Kurttila, der står med et ben i den stockholmske Genusvetenskap og et ben i draggruppen Lion Kings, er et eksempel på dette. I sit indlæg præsenterer Kurttila os for et eksempel på en queer strategi, nemlig en nyfortolkning af lapdance. En såkaldt "lapman", selve ordet "lappe" er en politisk ukorrekt betegnelse for "same", danser iført traditionelt laplandsk kostume foran en anden mand, der sidder ned, en såkaldt lapdance. Laplænderen løber rundt om manden, spreder hans ben, hopper rundt om stolen, men udpræget citerende eller seksuel er denne dans ikke. Her dekonstrueres erotisk dans gennem humor, og både kønsroller og stereotype forestillinger om etniske minoriteter sættes i spil.

Det er ligeledes en queerstrategi den danske draggruppe Dunst benytter i opgøret mod den borgerlige bøsse i deres aftabuisering af sex/røv/hul/lor! ved at smøre sig ind i sidstnævnte. SubFrau er også queer inspireret, når de med en stærk sans for det historiske og kulturelles indvirkning på opfattelsen af køn og krop undersøger kønsroller og udstiller stereotyper.

Er der et feministisk/queer teater i Danmark?

I det danske teaterlandskab er der kun få mulige bud på kønspolitiske teaterforestillinger: Satiredronningerne Emmas Dilemma satte kvinde- og manderoller til debat i deres forestilling i 2002 på Aveny-T, hvor drømmepriksen var en ridderlig Ulla Terkelsen. Vagina Monologerne på Taastrup Teater 2001 omhandlede den kvindelige seksualitet. Mucca Divinas forestilling \$125a En Krop i Transit spillede på Teatret ved Sorte Hest i 2003 og satte trafficking på teatrets dagsorden. Men er det feministisk, er det queer, er det nok?

Hvorfor kønspolitisk teater?

Efter det sidste regeringsskift har politik fået mere plads på de danske teaterscener, især har der været fokus på indvandrerspørgsmål og holdninger til "de fremmede".

Hovedparten af de kvinder, der henvender sig til danske krisecentre, er indvandrere. I Congo benytter man massevoldtægter af kvinder som et politisk redskab til at nedbryde en bestemt udvalgt befolkningsgruppes moral, det samme er sket andre steder i verden – fx på Balkan.

I Danmark mærkes behovet for feminisme, når diskussionen drejer sig om pornificering af samfundet, prostitution, manglende ligestilling, kønskvotering og manglende ligestilling fx på områder som barselsorlov og forældremyndighed. Det er da ikke helt irrelevante kønspolitiske problemstillinger i fremtidens teater?

Selv om teatret har fået en politisk drejning på flere scener, fristes vi til at spørge: hvor dybt stikker det? Og hvorfor beskæftiger teatret sig ikke mere med kønspolitik? Under Gunilla Edemos dramapædagogiske rundspørge på seminaret, hvor man skal rejse sig op, hvis man er enig, bliver det desværre klart, hvor modløse vi som deltagere føler os. På spørgsmålet om vi mener, teatret spiller en rolle i samfundsdebatten, sidder alle ned. Altså et rungende nej, eller rettere sagt en stille sit down oplevelse...

Vi har brug for at gå nye veje, når det gælder fremstilling af køn. I medierne ser vi alt for tit den samme stereotype undertrykkende mand, der med sin ondskabsladende ældre mor i baggrunden, lader al sin harme gå ud over det (lækre) kvindelige (voldtægts)offer. Vi vil se queer-strategier, der kan lade alvorlige kønspolitiske temaer indgå i humoristiske og feministiske teaterforestillinger. Ikke for at bekræfte stereotyperne, men for at afvæbne dem!

Vi har brug for langt mere feministisk queerteater i Danmark, fordi teatret giver rum og muligheder for fysiske gestalter i en ellers ofte meget akademisk talt debat om køn. I teatret kan de kropslige erfaringer og udforskninger af køn være nærværende. Køn ikke kun italesat, men også iscenesat!

Fakta

Seminaret Køn i spil blev afholdt på Københavns Universitet Amager fredag d. 27/8 til og med søndag d. 29/8 2004, det var frugten af et samarbejde mellem Teatervidenskab (KU), Statens Teaterskole og NordScen – Nordiskt Center för Scenkonst. Målet var at tage pulsen på det kønspolitiske teater, som en opfølgning på seminaret i 2003, der undersøgte det politiske teater. På seminaret Køn i spil optrådte flere forskellige foredragsholdere og performance/teater-grupper. Hovedtalere var David Savran (USA) og Tiina Rosenberg(S). Publikummet var studerende, skuespillere, sceneudøvere, instruktører og lektorer.

Vil du læse videre? Så kig i:

- Judith Butler: Bodies That Matter, 1993
- David Savran: Communists, Cowboys, and Queers: The Politics of Masculinity in the Work of Arthur Miller and Tennessee Williams, 1992
- Tiina Rosenberg: Byxbegår, 2000
- Gunilla Edemo og Ulrika Westerlund(red.): Femkamp – bang om nordisk feminism, 2004
- www.amnesty.dk/kampagner/voldmodkvinder

Drag king for a Day

- et eksperiment med køn og identitet

af Ellen Foyn Bruun, cand. mag, sceneinstruktør og underviser ved Statens Teaterskole.

Lad os klæde os ud – inviterede teatergruppen Subfrau en flok seminariedeltagere. Mandetøjet skulle man selv medbringe, overskæg og andre mandlige attributter, sørgede Subfrau for.

Under seminaret Køn i spil i København i slutningen af august fik jeg mulighed for at deltage i workshoppen Drag King for a Day ledet af Subfrau. Teatergruppen Subfrau som udelukkende består af kvinder, kommer fra hele Norden og har flere års erfaring med at undersøge maskulinitet og skabe mandlige figurer til scenen. Behovet og nødvendigheden i det fælles arbejde er både kønspolitisk og kunstnerisk motiveret. I deres næste produktion skal undersøgelsen af køn på scenen udvides ved at sætte fokus på feminitet.

Perspektivering på køn, gender perspective, er ikke bundet til faste forestillinger om maskulinitet og feminitet, men til en bevidsthed om at alle vore forestillinger om køn og kønsroller er noget vi lærer kulturelt. Ud fra dette opfattes køn som en konstruktion. I spændet mellem det biologiske køn og de forskellige kulturelle variationer og muligheder ligger det et stort og ukendt rum for udforskning. Det er en undersøgelse af, og en refleksion over, identitetsdannelse og –skabelse, både fysisk, psykisk og socialt. Det er en undersøgelse over hvordan vi bliver skabt og hvordan vi skaber os selv, hvor grænserne mellem den personlige identitet og den symbolske figur udfordres og sættes i spil.

"Køn er konstruktion, kønsroller en maskerade, lad os klæde os ud!" lød det i invitationen til workshoppen. Vi fik besked om at tage herretøj med, sko, bælt og så videre. I det rum vi skulle arbejde i lå herreunderbusker klar i alle faconer og størrelser. Sminkebordene stod klare med fletninger af hår til skæg, sakse, lim, hårlak og sminke. Ved siden af lå der poser med bomuld og kondomer. Men før vi fik at vide hvad det skulle bruges til, skulle vi gå ud i byen for at observere mænd. Meget diskret gik vi, ni skandinaviske kvinder i alle aldre, ud i området omkring Københavns Universitet Amager for at lægge mærke til hvordan mænd bevæger sig. På min egen vandring lagde jeg specielt mærke til en ung høj mand, meget ordentlig klædt, som holdt tommelfingeren i højre baglomme, mens han gik afslappet mod sin meget kostbare cykel. Denne specifikke gestus var en af de bevægelser jeg tog med mig tilbage til workshop-rummet.

Foran spejlet transformerede vi os til en anden. Det er der ikke noget særligt i, kan man sige. Som professionelle teatermennesker er vi vant til at forholde os til symbolske roller, enten vi er skuespillere, instruktører eller pædagoger. At sminke sig, tage tøj på, finde en gangart og gradvis bygge en figur op, er noget vi er vant til at omgås med. Det særlige her var at vi, ud fra vores egen impuls og med os selv som materiale, skulle transformere os til det modsatte biologiske køn. Den bedste hjælp var at hente i vores eget spejlbillede: forstærkning af vore naturlige træk, hvordan skulle skægveksten være, hvilken farve og hvilke linjer ville vi understrege?

Ud på gulvet i herreklæder, sko og sminket til det uigenkendelige. Hvordan bevæger man sig? Eller rettere sagt: hvordan bevæger han sig? Jeg prøver og udforsker tyngde, skridt, vægt, armbevægelser, rytme og jeg ved ikke hvad, mens jeg hele tiden vender tilbage til spejlet for at se hvordan han ser ud udefra. Subfraus piger kommer med gode råd, viser for og giver os råd individuelt. Det er meget frustrerende. Endelig har jeg noget, synes jeg, så skal jeg prøve noget andet. Men det hjælper: luft under armene, luft mellem fingrene, plads mellem benene, blikket fra baghovedet, hofterne? Ja, hvad med dem egentlig? Der bliver også diskuteret, om hvordan vi bruger stereotyperne. Cementerer vi de stereotypiske forestillinger ved at efterligne dem, eller er de en begyndelse, en indgang ind til en udforskning af vore egne maskuline træk? Det er nok det sidste. Men man skal blive ved, gå ind i overdrivelsen og lege med klichéerne.

På den måde bliver vi klar over at vi selv allerede er en konstruktion, og at vi bliver aflæst og fortolket af andre, enten vi vil eller ej. Så vi dekonstruerer og konstruerer, smider vores feminitet for at finde en maskulinitet, ude på gulvet alene og i møder med de andre, tilbage til spejlet for at kigge og fornemme troværdighed og tydelighed i udtrykket. De mænd som efter hvert træder frem i rummet er alle unikke. Der er overklassedrengen med økonomistudier, sejlbåde og god whisky; der er den aldrig opgivende støvsugersælgeren som kan komme ind i alle hjem; den beskedne og håbefulde kunstner in spe; den unge dreng som knapt nok er ude af puberteten, machoen fra den lavere middelklasse som inkarnerer både småborgerlighed og sexismen; kontanthjælp modtageren som har meldt sig ud af samfundet og nyder det; mobiltelefonensælgeren; professoren; truckdriveren osv. Det er et grotesk galleri af mænd som har meninger om kongehus, utroskab og kærlighed. Fordomme får virkelig ben at gå på. Det er skægt. Selv er jeg Rasmus, en flink jurastudent, som vil redde alle verdens børn mod svigt fra de voksne. Rasmus plæderer imod utroskab, for han altid har boet alene med sin mor uden at kende sin far. Pludselig bliver Rasmus anklaget for at være bøsse, og den hetero norm, vi som spillere automatisk har bestræbet os i at følge, bliver udfordret med en anden type maskulinitet. Det giver stof til eftertanke.

Som gruppe bliver vi igen sendt ud i byen – som mænd. For at checke damer op? For at checke mænd op? Eller bare for at mærke efter hvordan det er at bevæge sig ude i virkeligheden som denne andre konstruktion, udenfor det (relativt) trygge fiktionsrum, hvor vi har en kontrakt om at dette er leg? Er jeg en skuespiller som går rundt i mit eget teater? Eller er det mig som symbol/konstruktion som fortæller omverdenen at den også er en konstruktion? Det er svært at sige om jeg er et subjekt som får noget til at ske, eller om jeg gør mig til objekt for de andres fortolkning. Fornemmelsen af dobbeltheden i dette er tydelig og stærk. Vi gik ikke ret langt ud i virkeligheden. Heldigvis, vil jeg nok sige, for jeg tror ikke nogen af os var klare til at træde ind i den lokale bodega i Amager Bro Gade. Hvorfor skulle vi også det? Men der blev nogle spændende møder i korridorerne med andre som spillede op til vores leg og bekræftede vore maskuline væsner.

Det var dette spil som var det mest interessante at opleve: rollespillet og den kollektive improvisation med de andre "mænd". Det er jo i mødet med andre, at man får mulighed for at finde ud af og definere hvem man selv er. At opleve en fiktiv rolle som formes i dialektikken mellem det individuelle arbejde og i møderne med de andre, er givende både for barnet som leger og for skuespilleren som skaber sin rolle i samspil med kolleger. Men i dette tilfælde var der en særlig udfordring, i og med at vi alle undersøgte det modsatte biologiske køn med de konsekvenser det medførte. Det er nogle mekanismer på spil, som vender det "normale" på hovedet, og udstiller det (også) som konstruktion. Er resultatet så groteske mænd eller groteske kvinder? Det er helt sikkert begge dele, og det var fascinerende at opleve. Selv med så kort tid som en eftermiddag fik jeg fornemmelsen af, hvilke kræfter som er på spil i denne type arbejde og adfærd.

Når vi fokuserer den fysiske og psykiske undersøgelsen i fiktionen på noget så intimt som køn, er der ikke bare store muligheder for personlig erkendelse, men også store muligheder for at udvide sit kunstneriske formsprog. Gennem maskeringen og transformationen får vi mulighed for at opdage og genopdage muligheder for andre roller og identitetsdannelse, end de indlærte og internaliserede. Og mulighederne for at bryde med fastlåste mønstre og skemaer eksisterer både i virkelighedens rollegalleri og i de fiktive rollemønstre i kunstprocesserne. Vi bliver nysgerrige på hvem vi endnu kan blive.

Det tog lang tid at få skæg og lim af ansigtet. Håret kunne jeg ikke gøre noget med, før jeg kom hjem i brusebad. Mine bryster blev viklet fri af den trange bandage. Hurtigt var vi alle os selv igen. Herreunderbukserne blev lagt på plads, men i papirkurven lå der ni kondomer stoppet med bomuld i alle størrelser.